

(ע"ב) 'אשה שיצאתה מלאה ובאה ריקנית... אימר יולדת נקבה בזוב היא...' מדובר שאומרת שראתה דם שלא בשעת לידה ואינה יודעת מתי וכמה ימים ראתה, ולכך אנו חוששים שמא ילדה מתוך זוב, אבל לא אמרה כן – אין מחזיקים אותה ביולדת בזוב וגם אין חוששים שמא ראתה דם לאחר הלידה, שאין חוששים לראיה כל זמן שלא ידעה אלא בשעת הוסת. וכן משמע בפרק אחרון. ואם אין אתה אומר כן, השוטה והחרשת והקטנה שראתה תהיינה אסורות לשמש לעולם שמא ראו והן אינן מרגישות ולא יודעות (רמב"ן).

'אלא שבוע רביעי אע"ג דקא חזיא דם תשמש דהא דם טוהר הוא, לאו משום דלא אזלינן בתר רובא...' – ואף על פי שחוששים שמא רוח הפילה, מצריכים אותה לטבול צ"ה טבילות, ואין אומרים ספק ספקא הוא; ספק נפל הפילה ספק רוח הפילה, ואפילו אם נפל, שמא אין זמנה היום לטבול – שכדאי היא טבילה בזמנה מצוה להצריכה טבילות אלו אפילו בשני ספקות, שהרי מים מזומנים לפניה לטבול בהם (עפ"י ריטב"א ושאר ראשונים לעיל יח: – בבאור ה'הוה אמינא' של הגמרא שם לסייע לרבי יהושע בן לוי מהברייתא).

ורמו הריטב"א ללשון הגמרא בע"ז לו: 'מאי בשיקעתא – זילו טבולו' ושם משמע שהוא מצד מדה ראויה ואינו חיוב גמור מן הדין – ערמב"ם הל' אבות הטומאות טו, ט וש"ע או"ח קס, יא ובהגר"א. וכן נראה מסברא, שהרי בכל מקום הולכים אחר ספק ספקא להקל אלא שאם אפשר להחמיר בקל יש להחמיר. ע"ע במובא בע"ז שם ובבכורות ט. וצ"ע.

'שבוע שני מטבילין אותה בלילותא אימר יולדת נקבה היא, ביממא – אימר יולדת זכר בזוב היא' – ואין עולים לה טבילות של לילה, כיון שנאמר בזבה וספרה לה שבעת ימים צריכה לספור מקצת מן היום דוקא, אבל מקצת מהלילה לא עולה לה אעפ"י שמקצת היום ככולו (תורי"ד).

דף ל

'סוף שבוע קמא ליטבלה?...' – לפי שהעמדנו בבין השמשות [ולא בלילה, כמו שפרש"י], אם כן הלא יכולה להפסיק בטהרה כשבאה לפנינו והריהי סופרת שבעה נקיים וביום השביעי טבול (עפ"י רמב"ן). לכאורה משמע מפשט הלשון שמועיל הפסק טהרה בבין השמשות [ובטעם הדבר, הגם שהפסק טהרה מעכב מעיקר הדין לדעת הרמב"ן (להלן סט – ודלא כהתורא"ש שם שכתב שחומרא היא מדרבנן), היה מקום לומר משום דאזלינן בתר חזקת יום. וצ"ע], ואולם בתורי"ד מבואר שספק הוא אם תועיל בדיקתה, כי שמא עתה לילה, ורק מספק אנו מצריכים אותה לטבול ביום השביעי. ושם גם כוונת הרמב"ן כן (וכמו שכתב הב"י (קצו) שאין מועילה בדיקה בין השמשות משום ספק לילה. וע"ע בענין זה באגרות משה או"ח ח"ד סוס"י סב ויו"ד ח"ד יז, כו, ובתשו' הגר"ע יוסף שליט"א).

'המפלת ליום ארבעים אינה חוששת לולד.' רש"י פירש 'יום מ' – לטבילתה'. יש לשמוע [מכך שהזכיר טבילתה, ולא פירש כפשוטו יום מ' לשימושה כמו שכתב הרמב"ם, ומדובר ששימשה רק כאותו יום] שהמפלת בתוך ארבעים לטבילתה, אין לה לחוש שמא נתעברה מקודם לכן, וודאי לא מלאו לעובר ארבעים יום, שאם היתה מעוברת מקודם לא היתה רואה גידות שהרי אין דרכה של מעוברת לראות דם (כן פסק בתשובת עבודת הגרשוני. וכן משמע מה'תשובה מאהבה' ח"א ע, וכ"כ בחכמת אדם קא – מובא בפ"ת קצד סק"ג. ודוקא בראיית דם ממש, ולא בראית כתם. ע"ש).

ויש חולקים על כך (ע' חוות דעת קצד סק"ב וסדרי טהרה שם סק"ז), שהרי מן הדין תוך שלשה חדשים ראשונים

אין המעוברת בחזקת מסולקת בדמים ויכולה אף לקבוע וסת באותו זמן (נפסק ביו"ד קפט). ועל כן יש לפרש שמדובר כשיודעים בברור שלא נתעברה מקודם, כגון שילדה או שרואים על הולד שלא עבר עליו זמן רב כל כך, או שמדובר שלא שימשה מקודם (הו"ד וסד"ט שם; חו"א קיח, ח). ובזמננו שכמעט כל הנשים אינן רואות דם נידות כבר מתחילת הריון, יש אומרים שהמעוברת נידונית בחזקת מסולקת דמים אף בשלשה חדשים ראשונים (ע' אג"מ יו"ד ח"ג נב, א, מובא בסיכומים לעיל ח"ט). ולפי"ז נראה שאם ראתה דם וסת ממש ואח"כ הפילה, לדברי הכל אין לה לחוש שמא היתה מעוברת מקודם. וע' טהרת הבית ח"ב עמ' מז ואילך; שיעורי שבט הלוי קצד.

'ליום מ"א – תשב לזכר ולנקבה ולנדה'. הטעם שיושבת לנדה אף על פי שיודעת ששימשה לפני מ"א יום – כי שמא לא נקלט הזרע עד ליום השלישי (עפ"י תורת הבית להרשב"א, דף כח:). מכאן כתב בסדרי טהרה (קצד סקמ"ז) להוכיח [דלא כהכו"פ] שאין 'רוב' ידוע לומר שהזרע נקלט ביום הראשון, שאם כן היה לנו לילך אחר הרוב לדונה כלידה בודאי להיות לה דם טוהר ולהביא קרבן שיהא נאכל. לפי זה כשעברו מ"ג יום [ולא שימשה לאחר מכן, שאין להסתפק שמא נתעברה מאוחר יותר] – הרי זה ולד ודאי (וכ"כ באבני נזר יו"ד שצח, ג). ובחזון איש (קיה, ה וע"ש בכל הסימן) צדד שכיון שלא הוחזקה עוברת, יש ספק שמא רוח הפילה כל שלא הוכר שהוא שפיר מרוקם, הלכך תשב לזכר ולנקבה ולנדה.

(ע"ב) יזן לענין נקבה...' לא היה צריך לכך, אלא נקט זאת אגב האחר (ריטב"א).

'מעשה בקליאופטרא מלכת אלכסנדרוס שנתחייבו שפחותיה הריגה למלכות ובדקן ומצאן זה וזה למ"א... מעשה בקלפטרא מלכת יוונית שנתחייבו שפחותיה הריגה למלכות ובדקן ומצאן זכר לארבעים ואחד ונקבה לפ"א...' על כרחך לומר שבאחד מהמעשים נעשתה רמיה, וכל אחד ואחד מהתנאים תלה השקר במעשה השני (ריטב"א).

'... וכי תימא למסתמא רישא כרבנן ויחיד ורבים הלכה כרבים פשיטא? מהו דתימא מסתברא טעמא דרבי ישמעאל דקמסייע ליה קרא'. וכן מצינו בכמה מקומות שמשום הסתברות הטעם יתכן לפסוק כהיחיד כנגד הרבים (ע' ביצה יא. יבמות מז. ועוד; תוס' יבמות קא: ד"ה הואיל; שו"ת הרשב"א ח"א קיד ובחדושו ליבמות מב:). ואף אצל הראשונים בכמה מקומות שהכריעו הלכה כיחיד מפני שמסתבר טעמו (ערא"ש ב"ב פ"א ג וב"מ פ"ב ה; כסף משנה תמידין ומוספין ח, יא. ומפורט באורך ביוסף דעת בכורות לט).

'למה הולד דומה במעי אמו'. ע' באריכות רמזים וענינים בחדושי אגודת למהר"ל; נתיבות עולם נתיב הצדקה ג; דרוש לשבת תשובה. וע"ע באריכות ביוסף דעת מהדו"ק לגר"י בן דוד שליט"א.

זמלמדין אותו כל התורה כולה...' מבואר בספרים טעם לימוד זה, כדי שהתורה תהא בעומק לבו ונפשו, והלימוד שלומד במשך חייו וכל עסק התורה והמצוה אינו בא אלא לעורר מחדש את הנמצא בו, וכשלמד ועבד והשיג – הרי הוא מכיר את הדברים בנפשו משכבר. ואילו לא היה לומד מתחילה, לא היה אפשר לנשמה הרוחנית לקבל וללמוד התורה בהיכנסה לגוף החומרי, כי באמת אין באפשרות האדם לזכות בדברים חדשים לגמרי, אלא הכל טמון באדם ועבודתו אינה אלא לגלות את הטמון בו (עפ"י קדושת לוי וישב ד"ה יהי בעת לדתה; נועם אלימלך לקוטי שושנה ד"ה משוך, ובפר' חיי שרה ד"ה או יאמר ואברהם זקן, ובפר'

ויקרא ד"ה וזהו ושמעה; פתח נדה בשם הגר"א; פתח עינים; אור יחזקאל כרך ז עמ' רפג; מכתב מאליהו ח"ה עמ' 381 ועוד).
 וזו לשון ספר העיקרים (ד, לה): 'אין ספק שהדבר שקבל איזה שפע או כח עליון פעם אחת, אע"פ שנסתלק ממנו השפע או
 הוסר ממנו הכח ההוא, הנה הדבר ההוא יותר מוכן אל שיקבל אותו פעם שנית ממה שהיה בראשונה, כי העצים שנדלקו פעם
 אחת וקבלו צורת האש, אע"פ שנכבו הנה הם יותר מוכנים לקבל צורת האש פעם שנית מאשר היו בראשונה'.
 ועוד, הואיל והתורה היתה אצלו ואבדה ממנו, יש לו השתוקקות וחפץ לחזור אחר אבידתו, כדכתיב
 ונדעה נרדפה לדעת את ה' (עפ"י דרשות בית ישי סו"י י').
 ע"ע מי נדה וערוך לגר טעמים נוספים.

התורה והאמונה טבועה בלב כל אדם, שהרי למד הכל בהיותו בבטן אמו. ועל כן נפשו של כל אדם
 יודעת בעומק את האמת, וכמו שאמרו (בשבת לא): יודעים רשעים שדרכם למיתה. ונראה שידיעת
 הרשעים חזקה ומחזורת יותר משאר כל אדם, כי כיון שנפשו יודעת ומכירה האמת, לכן ככל שמרשיע
 ומתרחק ממנה יותר, מרגיש כאוב יותר וחש שדרכו מובילתו לשאול (עפ"י אור יחזקאל ח"ו עמ' שפג)

זכיון שבא לאויר העולם בא מלאך וסטרו על פיו משכחו כל התורה כולה – ומוציאו בעל כרחו.
 ועל כך התינוק בוכה תיכף בצאתו לאויר העולם, שהרי גורש מגן עדנו (עפ"י מדרש, מובא ברבנו בחיי סו"פ
 אחרי. ע' בדרשות בית ישי ח"ב נה).

'סטירת המלאך' היינו פגיעת כח הטבע של העולם החיצון, כי מעתה נסתם המעיין של הידיעות
 הפנימיות השופעות על הנפש בלא גבול, וצריך ללמוד הכל בעמל, פרט אחר פרט, דרך המוח. ולמה
 כן? – למען הבחירה, כי במצב של הידיעות השוטפות אין מקום לבחירה. הרי שתפקיד המוח הוא להיות
 מסך והסתרה לנפש האדם להבטיח שלא תגיענה לו ידיעות אלא לפי מגבלות הגוף הזמן והמקום, ולפי
 פעולותיו ומאמציו בעולם הבחירה והמעשה.

ויתכן שלאחר מות האדם, כשבטלה הבחירה ואין עוד צורך במגבלות הגוף, תחזור לאדם הידיעה
 הפנימית כמקודם (עפ"י מכתב מאליהו ח"ד עמ' 163. ויסוד הדברים בקדושת לוי ובנועם אלימלך שם ובספר מאור עינים
 סו"פ פקודי).

וע"ע בספר תפארת יוסף (לקוטים, פסחים נו ותענית יא) בבאור 'כבד פה וכבד לשון'.

השכחה זו, מטרתה היא כדי שהאדם יעמול ויתייגע בתורה, כי אדם לעמל יולד. ומצינו שמחזיקי תורה
 יזכו לעתיד לבוא להשגה גדולה בתורה כאילו היו עוסקים בה כל חייהם. וכיצד זוכים לידיעה זו ללא
 לימוד? אך באמת הכל למדים בהיותם ברחם אמם רק נשכח מהם כדי שיתייגעו, ועל כן אף כשנתיגעו
 בצורה אחרת, כגון בחיזור אחר פרקמטיא עבור הלומדים, נתקיימה בכך גזרת היגיעה, ושוב חוזרת
 להם התורה שלמדוה בימי העיבור (עפ"י אמת ליעקב – וזאת הברכה עה"פ ולזבולן אמר).

וזה ענין התשובה – לשוב למקומו הראשון שהיה במעי אמו, לעשות עצמו משכן להשי"ת כבראשונה
 (עפ"י מאור עינים סו"פ פקודי).

העובר זוכה לכל הטובה הגדולה זו הגם שלא עשה מעשה טוב ולא טרח בדבר – מדוע?
 מכאן למדנו שזהו מצבו הטבעי של האדם, שהרי נשמתו חלק אלוך ממעל היא וכאדם הראשון בגן עדן
 קודם החטא, ורק בגלל החטא הקדמוני נגזר על כל תולדותיו של אדם שיצטרכו להתייגע מעצמם.
 ובכלל גזרת 'בזעת אפיך תאכל לחם' גם עמל התורה.

וידוע הדבר שהיו גדולי עולם שרצו לגלותם סתרי תורה מפי 'מגיד' ולא אבו – כי רצו להגיע לאותן השגות על ידי יגיעתם דוקא, כדי שתהא התורה 'שלהם', כי כן נגזר – 'יגיעת ומצאת תאמין' (עפ"י שיחת מוסר לגר"ח שמואלביץ לט יז תשל"ב).

זאינו יוצא משם עד שמשביעין אותו... ומה היא השבועה שמשביעין אותו – תהי צדיק ואל תהי רשע, ואפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה, היה בעיניך כרשע'. ענין הדבר, שלא להיות מושפע ממושכלות העולם והנורמות הרווחות [אשר לפיהן צדיק הוא] אלא לפעול לפי ההכרה העצמית. וזהו עיקר ראשון בעבודה (ע' בספר אור יחזקאל – מדות, עמ' רצו).

– מקשים כיצד יתישב מה שאמרו 'היה בעיניך כרשע' עם מה ששנינו (באבות ג, ג) אל תהי רשע בפני עצמך? –

יש מפרשים שלכן לא אמרו 'רשע' ממש אלא 'כרשע' שעדיין לא ביטל הרע מקרבו, והוא המוגדר 'בינוני' (עפ"י מדרש שמואל אבות שם בשם רבי ישראל; ספר התניא א יג. וע"ע בספר 'עיני כל חי' ומהר"ץ חיות כאן; נתיבות עולם נתיב הצדקה ספ"ג).

עוד יש לפרש: כשאומרים לך 'צדיק אתה' כלומר הצדקות היא שלך, מכחך ומעבודתך – אל תקבל דבריהם כי האמת היא שכל דבר טוב שאתה עושה הוא רק בעזר השי"ת, לכן 'היה בעיניך כרשע' – מצד עצמך. ומה שאמרו אל תהי רשע בפני עצמך היינו כאשר היצר מפיל אותך ביאוש ועצב אל תשמע לו ואל תהא רשע בפני עצמך, כי השי"ת עזר לך עד הנה ועוד יעזור לך ויתקנך עד אין שיעור (עפ"י אמרי פינחס – פרשיות התורה קצו. וקרוב לזה בספר מאור עינים מטות ד"ה ונדוע. ובדרך קרובה ב'בגדי ישע' ד, יג – בשם הרה"ק מאפטא, ע"ש).

– כשאתה בין אנשים ואומרים עליך צדיק אתה – אל יגבה לבך אלא היה בעיניך כרשע, אבל כשאתה בינך לבין עצמך ואז אם תהא רשע בעיניך תבוא לידי עצבות ולידי חטאים – אל תהי בפני עצמך כרשע (לקוטי ישמח ישראל, בסופם).

'היה בעיניך כרשע' – כמו שהרשע מחזיק עצמו פחות מבינוני, כן אתה אפילו כל העולם אומרים לך צדיק אתה, החזק עצמך לבינוני [וזה ענין 'מחצית השקל' שחייב בה העשיר כהענין] (עפ"י עבודת ישראל שקלים).

ע"ע בהקדמת 'שב שמעתא' קרוב לסופה; 'אור המאיר' קדושים ד"ה ועל פי הדברים, ובמצוטט בסמוך; צדקת הצדיק קלט.

'ככתבם וכלשונם'

'... אבל לדעת חכמים אף צורת הנקבה נגמרת לארבעים ואחד, וכל שמארבעים ומעלה תשב לנקבה ולזכר ולנדה. ואעפ"י שרוב חכמי הטבע מעדיין כר' ישמעאל לומר שאין צורת הנקבה נגמרת עד שמנים יום – לשיטת התלמוד הלכה כחכמים. ואף לענין הטבע יש אומרים שלא נאמר כן אלא לענין רוח חיים שאינו נתן בנקבה עד שמונים יום ולזכר לארבעים, אבל הצורה בתכונת האיברים נגמרת היא' (לשון המאיר).

וע' בפירוש האברבנאל ר"פ תזריע שהנסיין מוכיח כרבי ישמעאל מהרגשת תנועת העובר, שבזכר אחר מ' יום ובנקבה אחר פ' יום. וע"ע בציוני פ' תזריע.

'ידעת האדון נ"ר שאין לנו לדון בדיני תורתנו ומצותיה על פי חכמי הטבע והרפואה, שאם נאמין לדבריהם אין תורה מן השמים חלילה כי כן הניחו הם במופתיהם הכוזבים... כי לא מפי הטבע והרפואה אנו חייך, ואנחנו על חכמינו ז"ל נסמוך אפילו יאמרו לנו על ימין שהוא שמאל שהם קבלו האמת ופירושי המצוה איש מפי איש עד משה רבינו ע"ה, לא נאמין אל חכמי היונים והישמעאלים שלא דברו רק מסברתם ועל פי אי זה נסיון מבלי שישגיחו על כמה ספקות יפלו בנסיון ההוא, כמו שהיו עושין חכמינו ז"ל, כמוזכר בפרק המפלת אני מביא ראיה מן התורה ואתם מביאים ראיה מן השוטים.

ובכמה ענינים בסוד היצירה הם חולקים על דברי רז"ל, כמו צורת יצירת הולד לארבעים יום וקודם לכן מיא בעלמא הוא, וכגון אביו מזריע לובן שממנו עצמות וגידין (להלן לא), והם סוברים שהכל מן האם וזרע האב פעולתו להקפיא ולהעמיד זרע האשה כפעל הקיבה להעמיד החלב. וכגון אשה מזרעת תחילה יולדת זכר וכו' והם דעתם בהפך. וכן במה שאמרו שלשה חדשים האחרונים תשמיש יפה לה ויפה לולד והם סוברים בחדש השמיני קשה לה מאד. גם בזה (אימתי נקרא 'כלו לו חדשיו') אפשר שיהיה דעתם כנגד דברי רז"ל כי באולי נסו באחת או בשתיים וראו שנגמר לתחלת תשיעי ואולי היה בר ז' ואשתהי או שהיו מבעילות קודמות, ואף אם מסרום לשומר – אין אפטרופוס לעריות ואימר שומר בא עליהן, ויותר יש להאמין בשמואל או לחוש לדבריו דנהירן ליה שבילי רקיע ובחכמת הרפואה העיד על עצמו ואמר לכל מילי ידענא אסותייהו... (מתוך תשובת הריב"ש תמו).

'כי לי תכרע כל ברך זה יום המיתה. כל עוד רוחנו בנו, אנו מלאי חדות-חיים ואף גאות-חיים. אף הגדול שבגדולים אינו מרגיש כל רגע ורגע כי הבורא מחיהו וסומך נפשו בתוך גופו לבל ימוט. והנה בא היום – ויצטרך לראות בהתבטלות גופו ועולמו, ויתערטל מכל קניניו אשר קנה, ביתו, הונו, כבודו. ביום ההוא בעל כרחו הוא מרכין ראשו, כורע ברכו לפני קונו, ואם יזכה, תימס גאותו בקרבו שליוטה אותו כל ימי חייו, ומאד מאד יהיה שפל-רוח ביום ההוא. אין שלטון ביום המות – אף משה רבנו ודוד המלך – זה לא השתמש עוד בחוצרות ועל זה לא נכתב עוד 'המלך' ביום מותם (קהלת רבתי פ"ח) כי יום הכניעה הוא היום ההוא' (מתוך 'עלי שור' ח"א עמ' רחצ).

'ומה היא השבועה שמשביעין אותנו, תהי צדיק ואל תהי רשע' –

'... והצדיק הזה הנכשל חלילה באיזה מדה כחוט השערה, אזי יחרד לבו בקרבו ותאחו נפשו פלצות, ומי יתן ויחרד לב הרשעים העוברים עבירות חמורות כקלות כמו הצדיק הזה אשר הקל שבקלות בעיניו כחמורות, ונפשו תאבל עליו ותחרד מאד כאילו עתה שומע השבועה שהיו משביעין אותו קודם שיצא לאויר העולם... הצדיק זה נושא עונו זה למעלה לעולמות עליונים, על דרך שאמרו חז"ל זדונות נעשים כזכיות, וזהו וצדיקים ישמחו ויעלצו בך – ר"ל שהצדיקים בכל פעם הם שמחים יותר ויותר בו יתב', לעולם ירננו – פירוש, זה גורם להם כל השמחות, מחמת שהם מרננים על עצמם כשבא להם שום נדנוד חטא, ומביאין אותו החטא לעולם העליון... והרינון הזה הם מביאים לעולם עליון לזכות גמור ושמחה גדולה עד עולם' (מתוך נועם אלימלך ויקרא עה"פ ונפש כי תחטא).

'... ובזה יובן כפל לשון השבועה תהי צדיק ואל תהי רשע דלכאורה תמוה כי מאחר שמשביעים

אותו תהי צדיק למה צריכים להשביעו עוד שלא יהיה רשע – אלא משום שאין כל אדם זוכה להיות צדיק ואין לאדם משפט הבחירה בזה כל כך להתענג על ה' באמת ושיהיה הרע מאוס ממש באמת, ולכן משביעים שנית אל תהי רשע עכ"פ, שבזה משפט הבחירה והרשות נתונה לכל אדם למשול ברוח תאוותו שבלבו ולכבוש יצרו שלא יהיה רשע אפילו שעה אחת כל ימיו בין בבחינת סור מרע בין בבחינת ועשה טוב ואין טוב אלא תורה דהיינו תלמוד תורה שכנגד כולן. אך אעפ"כ צריך לקבוע לו עתים גם כן לשית עצות בנפשו להיות מואס ברע כגון בעצת חכמינו ז"ל אשה חמת מלאה צואה כו' וכהאי גוונא. וכן כל מיני מטעמים ומעדנים נעשים כך חמת מלא כו'. וכן כל תענוגי עולם הזה החכם רואה הנולד מהן שסופן לרקוב ולהיות רמה ואשפה וההפך להתענג ולשמח בה' ע"י התבוננות בגדולת אין סוף ב"ה כפי יכולתו אף שיודע בנפשו שלא יגיע למדרגה זו באמת לאמיתו כי אם בדמיונות אעפ"כ הוא יעשה את שלו לקיים השבועה שמשביעים אותו תהי צדיק, וה' יעשה הטוב בעיניו. ועוד שההרגל על כל דבר שלטון ונעשה טבע שני. וכשירגיל למאס את הרע יהיה נמאס קצת באמת, וכשירגיל לשמח נפשו בה' ע"י התבוננות בגדולת ה' הרי באתערותא דלתתא אתערותא דלעילא וכולי האי ואולי יערה עליו רוח ממרום ויזכה לבחינת רוח משרש איזה צדיק שתתעבר בו לעבוד ה' בשמחה אמיתית כדכתיב שמחו צדיקים בה' ותתקיים בו באמת השבועה שמשביעים תהי צדיק' (מתוך ספר התניא יד).

'ואפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה, היה בעיניך כרשע' –

'... ועל כן התורה הקדושה שהיא עצה ותושיה להאדם, מלמדת עצה טובה להאדם איך לקנות באמת מדת הענוה, להיות ב'מה' נחשב. וזוהי העצה היעוצה, שירגיל האדם את עצמו בכל לבבו ובכל נפשו במאד מאד שכאשר ישבחוהו בני אדם אזי אדרבה יתרעם וירגז ויכאב לבבו באמת ממש שזה כמו אילו היו מבזים אותו באיזה בזיון גדול שבבזיונות, שאזי בודאי היה קוצף וכואב לבבו... כי ידע לבבו באמת כי הוא כלא נחשב ואינו ראוי אל השבח והכבוד הזה. ועל כן אמרו חז"ל וסיפרו מאיזה חסיד שכאשר שמע ששבחוהו בני אדם היה בוכה מחמת שהיה מוצא בעצמו חסרונות והעדר בעבדות הבורא ב"ה.

וזוהו שאמרו אפילו כל העולם אומרים עליך צדיק אתה היינו שישבחו אותך, היה בעיניך כרשע [והלא אמרו 'אל תהי רשע בפני עצמך' – אלא] היינו כאילו היו אומרים עליך שאתה רשע שבודאי היה כואב לך והוי אזיל סומקא ואתי חיורא, כמו כן לך יהיה בשעת השבח, וזוהי ענוה באמת.

וזה הסימן יהיה צרור וחתום ביד האדם, שאם לא קנה עדיין מדת הענוה בגדר הזה אזי ידע שלא הדריך כף רגלו עדיין במדת ענוה באמת. והשי"ת יזכנו להיות מענוי ארץ באמת, אמן' (גאולת ישראל יג – מובא בלקוטי אמרי פינחס (מקוריץ) שער הענוה ח).
וכן מובא בתולדות יעקב יוסף פר' שלח בשם הר' ליב פיסטנר, וכיו"ב פירש בספר מאור עינים פר' מטות ד"ה ונודע).

'... אין בכח חכמתי ודעתי לדעת מה שיש בלבבות ובמצפונם וכו', כי ענין ידיעת הלבבות הם רק ליוצר הלבבות. מה גודל ומקיף הידיעה הזו – לכבד את כל אחד ואחד, ומי יודע אם הלב של זולתו יותר חשוב ונכבד ממנו. וכמה צריך האדם לעמול על דבר טהרת הלב ולחשוך תמיד

את עצמו בכל מעשיו, כענין שאמרו חז"ל אף אם כל העולם כולם אומרים עליך צדיק אתה הוי בעיניך כרשע, כי כולם רואים רק לעינים ובאמת הכל הוא אחר כונת הלב...!

(מתוך אור יחזקאל ח"א אגרת רעח)

ע"ע שם ח"ו עמ' כט-ל.

'מתשובת מהר"ר מנחם בסימן קב, מה שנוהגין בשבת לבקר אצל תינוק הנולד, משום שהוא אבל על תורתו ששכח כדאיתא בפרק המפלת וכו' עכ"ל. ונראה משום הכי ניתנה מילה לשמנה בימים – אחר שעברו ימי אבילות' (דרישה יו"ד סוסי רסד. וע"ש בסי' שה סק"ג שהיה המנהג בנוסף על הביקור בליל שבת לילך בשבת שחרית אצל היולדת).

דף לא

'תנא המשמש מטתו ליום תשעים כאילו שופך דמים. מנא ידע? אלא אמר אביי משמש והולך ושומר פתאים ה'. מלשון 'אלא אמר אביי' משמע שאביי חולק וסובר שאין איסור כלל לשמש ביום תשעים אף אם ידוע מתי הוא. תדע, שהרי זמן עונה לטיילין בכל יום ולא מצינו שאסרום לשמש בסמוך ליום התשעים – אלא משמע שמוטר לגמרי.

וטעם הדבר, כיון שהוא דבר טבעי והרי לא אסרה תורה מלשמש או, הרי זה כמו הבטחה שלא תסתכן בגלל התשמיש אם אינה חייבת עונש (עפ"י אגרות משה אה"ע ח"א סג, א).

ויש מי שכתב שאביי לא נחלק על הברייתא אלא יתכן שבדורות הקדומים היו נזהרים בדבר, ואחר כך שנתמעטו הלבבות ורוב בני אדם לא היו בקיאים לידע מתי התחיל העיבור, שוב אין חוששים לסכנה, כעין שאמרו במקום אחר (שבת קכט:): כיון דדשו בה רבים שומר פתאים ה'. אמנם יש מקום לזהירות למי שבקי בדבר וידוע הזמן. 'אנן בכלל שומר פתאים ה', ושומר ישראל ישמור שארית ישראל' (שבט הלוי ח"ג קיג).

'אמר רב פפא: היינו דאמרי אינשי...' כן דרכו של רב פפא בהרבה מקומות בש"ס, להביא פתגמים ומשלים השגורים בפי העם (מפורט ביוסף דעת סנהדרין צו. ע"ש).

'ועל דבר זה נסמית עינו של בלעם הרשע, אמר: מי שהוא קדוש ומשרתיו טהורים וקדושים יציין בדבר זה?!...' – ובאמת מי שהוא קדוש, אצלו אין זה ערוה ודבר של גנאי ובושה כלל, וכאדם הראשון קודם החטא שהיו ערומים ולא יתבוששו (עפ"י קדושת השבת לר"צ הכהן, ו). ע"ע רסיסי לילה כו.

'היסוד להשראת השכינה בישראל הוא המשפחה. וקדושת ישראל אינה מתחילה עם קיום המצוות של ילד המתחנך אלא עם הזרע שממנו מתהווה הולד, וכך מקובל אצלנו מרבתינו חכמי האמת, כי הזיווג וההולדה עצמם, היינו המצוה הראשונה בתורה, יכילם להיות ענין של קדושה ורוממות, וכמו שבתקיעת שופר והתעלות הקהל בראש השנה ממשיכים הארה ונקודה נעלה מגנזי מרומים, כצורת השנה הבאה, וכמו שהתשובה מעומקא דלבא ממשיכה הארה של שליחה ומחילה ביום הכפורים, כך ממשיך הזיווג באהבה ומתוך 'שכינה ביניהם' נשמה נעלה על הולד הנוצר!

ולדברי רבי יוחנן משיצא הראש הריהו כילוד. וכבר נחלקו בדבר תנאים, חכמים ורבי יוסי. ונחלקו רב פפא ורב זביד האם לחכמים ראשו פוטר ולרבי יוסי רוב גופו, או להפך (כפרש"י). ותניא כוותיה דרב זביד שלחכמים הראש פוטר).

א. לפירוש התוס', לדברי רב זביד נחלקו חכמים ורבי יוסי האם במחותך הריהו כילוד משיצא ראשו או די ברוב ראשו.

ב. הלכה כרבי יוחנן שביציאת הראש הריהו כילוד. ואולם צריך שיצא כל הראש ואין די ברוב הראש אלא בשלם (עפ"י רמב"ם איס"ב י, ומקורו מהברייתא שאמרה 'רוב ראשו' ביצא כתיקנו דוקא (ל"ה). גם י"ל שפסק כתנא קמא דברייתא וכפירוש התוס'. וע"ע חזו"א קיז, א קת, א). ויש שפסקו שאין הראש מהווה לידה במחותך (ערש"י בכורות מו. וריט"א שם – שפסק כרבי יוסי כפי שיטתו כאן; ר"י קורקוס בכורים יא, טו).

יציאת הילוד לענין דיני נחלה, ושאר פרטים – ע' בבכורות מו.

ב. המפלת ולד ואין ידוע מהו, אם זכר אם נקבה – תשוב לזכר ולנקבה. אין ידוע אם ולד היה אם לאו – תשוב לזכר ולנקבה ולנדה, כלומר אין לה ימי טוהר כי שמא רוח הפילה, וכל דם שתראה נחוש לו משום נדה.

ודוקא כשלא הוחזקה עוברת (= מעוברת), אבל הוחזקה עוברת – הלך אחר רוב נשים היולדות ולד, וכדברי רבי יהושע בן לוי: עברה נהר והפילה בו – מביאה קרבן ונאכל, הלכך יש לה ימי טוהר. יתכן שמדין תורה בכל אופן יש לילך אחר הרוב, ורק מדרבנן חששו בדלא הוכר עוברת (ע' חזו"א קיח, ד).

וכן הדין בבהמה, הלך אחר רוב בהמות שיוולדות ולד. אולם אם יצתה (לאפר) מלאה ובאה בו ביום ריקנית – הבא אחריו בכור מספק, שכיון שלא טינפה יום אחד קודם הלידה (וכגון שלא שהתה בחוץ, שידוע לנו שלא טינפה. תוס') כדרך הבהמות – הורע הרוב.

דפים כט – ל

נז. א. אשה הבאה לפנינו ואנו מצריכים אותה תשעים וחמש טבילות ויותר, במשך שמונים יום רצופים – כיצד?

ב. אלו כללים והלכות עולים מן הסוגיא בעניני טבילת יולדת וזבה וספירת נקיים?

א. אשה שיצאה מלאה ובאה לפנינו ריקנית ואין אנו יודעים מתי ילדה, וגם אין ידוע ימי נדתה וזיבתה; פעמים שאנו מצריכים אותה יותר מתשעים וחמש טבילות בשמונים יום הבאים – לדברי בית שמאי. כיצד?

בשמונים הלילות הראשונים שלאחר היום שבאה לפנינו, צריכה טבילה בכל לילה, שמא כלו ימי טוהר שלה היום וצריכה טבילה לערב (כדברי בית שמאי המצריכים טבילה ליולדת לאחר מלאת ימי טהרה), וטבילה בזמנה – מצוה (לב"ש ולב"ה). [בשבועים הראשונים יש טעם נוסף להצריך טבילה בכל לילה (אפילו לבית הלל) – שמא היום כלו ימי טומאת יולדת].

בשבוע השני והשלישי, אם לא ראתה בהם – צריכה טבילה נוספת בכל יום ויום; בשבוע השני – שמא ילדה זכר בתוך ימי זיבתה [ללא קושי], ובכל יום יש להסתפק שמא הוא היום השביעי לספירה (שהרי אין ידוע מתי ילדה ומתי מתחילים שבעה נקיים לזובה, וימי לידה שאינה רואה בהם אין עולים לה לספירת

זיבתה, לתנא דברייתא), והרי הזבה שנטהרה טובלת מן הדין ביום השביעי לספירתה. וכן בשבוע השלישי – שמא ילדה נקבה בזוב ועתה כלו שבעת נקיים. [אבל בשבוע הראשון אינה טובלת ביום – כיון שלא ספרה שבעה נקיים לפנינו, וכרבי עקיבא].
 ואם באה לפנינו בין השמשות (או בלילה), צריכה לטבול גם באותו לילה שבאה – שמא כלו היום ימי טומאת לידה. הרי סך הכל תשעים וחמש טבילות.
 [אבל לבית הלל שאינם מצריכים טבילה לאחר ימי טוהר, אינה טובלת אלא כ"ח טבילות בשלשת השבועות הראשונים; שבע בלילות השבוע הראשון, י"ד בשבוע השני, ושבע בימי השבוע השלישי].
 ואם באנו לחשב גם הטבילות שלזיבתה ולנדתה, יש להוסיף עוד שבע טבילות בכל יום של השבוע הראשון – שמא היום כלו לה שבעת ימי נדתה (עתוס'). וכן בסוף השבוע – שמא כלו עתה שבעה נקיים שלה. ואם ראתה דם בכל השבוע הרביעי והשישי והשמיני וכו' ובשבועות שבינתיים לא ראתה – צריכה לטבול בכל יום [מלבד הטבילות שבליילה הנ"ל] בשבועות הטהורים, שמא כלו עתה ימי נדתה, ובסוף השבוע – שמא כלו שבעה נקיים לזיבתה.

[באופן האמור אינה מותרת לשמש אלא בלילה שלאחר יום כ"א, שעדיין לא ראתה דם, אבל קודם לכן אסורה – שמא ילדה נקבה בזוב ביום שבאה לפנינו, ומתחילים למנות לה שבעה נקיים בתחילת השבוע השלישי כאמור. וכן מותרת לשמש אור ליום ל"ה – כעבור ששה ימים מהשבוע הרביעי, שאז כבר עברו ודאי שבעת ימי נדוטה, אבל קודם לכן לא – שמא היום האחרון לשבוע הרביעי שראתה בו הוא תחילת נדוטה והרי לא עברו עדיין שבעה. וכן מותרת לשמש בתחילת השבוע החמישי והשביעי והתשיעי עד שראתה].

ב. ההלכות הנלמדות מהברייתא המובאת;

(א) טבילה בזמנה – מצוה, לדברי בית הלל ובית שמאי (וכן סוברים רבי יוסי ורבי מאיר – שבת קכא יומא ה. וכן דעת ריו"ח לעיל טו.). ורבי יוסי ברבי יהודה חולק וסובר דיה בטבילה אחת באחרונה.

א. רבנו חננאל פסק טבילה בזמנה מצוה (וכ"ה בשאלות דרב אחאי שאילתא זו; רמב"ן בתורת האדם שער אבילות; רו"ח בהשגותיו לבעלי הנפש שער הטבילה. וע' גם אור זרוע נדה שלא שנו; מרדכי סוף הלכות נדה).

והתוס' תמהו על כך שהרי מעשים בכל יום שאין לך אשה הטובלת בזמן טבילת נדה ולא בזמן טבילת שומרת יום כנגד יום, כי כולן מונות שבעה נקיים ואח"כ טובלות. וגם אינן טובלות ביום אלא בלילה שלאחר מכן. וכן פסק רבנו תם (ספר הישר שצא, ובתוס' יומא ה.). [וודאי לרבי יוסי ברבי יהודה לא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה. תוס']. וכן דעת היראים (השלם תלט) ועוד. וכן יש אומרים בדעת הרמב"ם – ע' כסף משנה, לחם משנה ושער המלך הל' יסודי התורה ו,ו; בית יוסף או"ח תקנ"ד; קהלות יעקב יומא כא. וע"ע בראשונים יומא ח וביצה יח: שו"ת מהרי"ק לה.

ויש אומרים שאף אם להלכה אנו נוקטים טבילה בזמנה מצוה, נהגו הנשים שלא לטבול אלא בתום שבעה נקיים ולא בלילה שמיני לתחילת ראיית הדם שהוא זמן הטבילה לנדה מהתורה – מפני שחוששים למכשול שמא תשמש והרי היא אסורה לו מדרבנן עד שתספור שבעה נקיים (עפ"י מרדכי שבועות תשנ"ב; הל' נדה לאו"ז ט; שו"ת הריב"ש תכה בשם הרמב"ן. ע' רמב"ן שבת יג.)
 וכן נפסק להלכה (או"ח תקנ"ד, ח תרי"ג, יב) לענין טבילת נדות, שבזמן הזה שאין לנו טהרות ובין כך אסורה לבעלה באותו יום, וגם אין הטבילה בזמנה מפני שהנשים חוששות לספק זיבות –

אין טובלות ביום הכפורים ובתשעה באב (וע"ע שבת קכ-קכא ויומא ח פח). וכן המנהג שאשה שאין בעלה בבית אינה טובלת (עפ"י ב"י; וסדרי טהרה קפד סקט"ו ד"ה מיהו. ועש"ך קצו סק"ג שכן דעת כל הפוסקים למעשה שאין טבילה בזמנה מצוה).

ב. מבואר בגמרא שאם טבילה בזמנה מצוה, גם בספק יש לה לחוש בכל עת שמא עתה הוא זמן טבילתה, ומשום כך מצריכים אותה טבילות רבות, לצאת מידי ספק. ואפילו בספק ספקא, כגון ספק נפל הפילה ספק רוח הפילה, ספק אם היום הוא יום טבילתה אם לאו – טובלת בזמנה (עפ"י ראשונים לעיל יח: ועתורא"ש כאן).

ואפילו בטבילה שאינה אלא מדרבנן – כמו טבולת יום ארוך שלבית שמאי טעונה טבילה כדי לאכול בתרומה [ולהיכנס למקדש] משום הסח הדעת בשל אריכות הזמן שהיא טבול יום (ע' להלן עא וברש"י ועוד). ואף על פי שטועה זו לא תוכל לאכול בתרומה גם לאחר שתטבול, מפני הספק – כבר נקבע זמן טבילתה באותו יום ולא חילקו חכמים בדבר (עפ"י אגרות משה חו"מ נד, ג).

ג. יולדת שכלו ימי טוהר שלה, לדברי בית שמאי צריכה טבילה ולדברי בית הלל אינה צריכה. ישנה דעה [דלא כפרש"י וש"ר] שטובלת לאור ארבעים בזכר או אור שמונים לנקבה, ולא באור למ"א ופ"א (תורי"ד בשם ר"י בירבי מלכי צדק, ויישב בזה כמה קושיות שהקשו הראשונים בסוגיא).

ד. טבילת הזבה נעשית רק לאחר שבעה נקיים שספרה לפנינו, אבל ימים שאינם ספורים אפילו היו נקיים אינם עולים לה לחשבון, כדברי רבי עקיבא (להלן סט).

ה. זבה שטבלה ביום השביעי לספירתה, כדינה – אסור לה לשמש בו ביום, שמא תבוא לידי ספק, שאם תראה היום נמצא סותרת כל מנינה.

ו. ימי לידה שלא ראתה בהן, אינם עולים לספירת נקיים של זבה. והדבר שנוי במחלוקת תנאים ואמוראים (להלן לו). [וזה שלא אמרו זאת בגמרא כ'שמע מינה' – כי יתכן שתנא דברייתא מסופק בדין זה ולכך החמיר להצריך טבילות נוספות. תורי"ד. וע"ע רמב"ן].

דף ל

נח. מהו זמן יצירת הולד, שמאז המפלת טמאה לידה?

המפלת (שליה. רש"י. ועוזרו"א קיח, ו) ליום ארבעים (לטבילתה, שידוע שלא נתעברה מקודם. ערש"י) – אינה חוששת לולד. ביום מ"א – חוששת, ותשב לזכר ולנקבה ולגדה [כלומר יש לה לחוש לימי טומאה שבועיים כנקבה, ואין לה ימי טוהר כלל. ואם ראתה ביום ל"ד ללידתה ושוב ראתה ביום מ"א, חוששת שמא ילדה זכר וכשראתה ביום ל"ד היה זה דם טוהר ועתה ביום מ"א הוא תחילת נדתה הלכך מקולקלת היא עד מ"ח). רבי ישמעאל אומר: יום מ"א – תשב לזכר ולגדה (אבל נקבה אין יצירתה נשלמת עדיין). יום פ"א – תשב לזכר ולנקבה ולגדה. והלכה כחכמים, שכן סתם התנא כדבריהם.

א. מה שכתב בטור (יו"ד קצד) שהרמב"ן פסק כרבי ישמעאל – נוסחא מוטעית נזמנה לו (בית יוסף שם. והב"ח כתב להגיה 'הרמב"ם'. וכתבו אחרונים שגם זו נוסחה מוטעית, כי הרמב"ם פסק כחכמים. ע' פרישה וסולת למנחה בתוה"ש. וע"ע בפירוש אברבנאל תוריע).

ב. שימשה פעם אחת לפני מ"ג יום – הרי זה ודאי ולד (אבני נזר יו"ד שצח, ג עפ"י הרשב"א ב'תורת הבית' קפו:). ובחזון איש (קית, ה ד ז ט) צדד שכיון שלא הוחזקה עוברתה וגם אין ניכר עליו שהוא ולד [ולמעשה הורה שמואל (כה:)] שעד שישעיר אינו ודאי ולד – יש להסתפק שמא רוח הפילה).

זמן יצירת הולד בבהמה – בבכורות כא.